

ЛЕКТОРАТЪТ – ПРИТЕГАТЕЛЕН ОБРАЗОВАТЕЛЕН И КУЛТУРЕН ЦЕНТЪР

Интервю с доц. д-р Мария Илиева – лектор по български език и култура в Ягелонския университет, Краков, Полша

– Разкажете накратко за себе си, за професионалните си интереси. Къде работите, какви курсове четете?

– Казвам се Мария Илиева и съм доцент по съвременен български език във Великотърновския университет. Моите професионални интереси са в областта на стилистиката, прагматиката и морфологията на българския език, като езиковите факти се разглеждат и съпоставително с други езици. Част от изследванията ми могат да бъдат дефинирани и като лингвокултурология, макар този термин да се отнася според мен преди всичко до методиката на преподаването на българския език като чужд, а моите наблюдения нямат методически аспект. Курсовете, които преподавам, са Стилистика на съвременния български език, Журналистическа стилистика, Езикова и стилова редакция на преводни български текстове, Семиотични аспекти на човешката комуникация, Морфология на българския книжовен език и Общ курс по съвременен български език.

– Каква е Вашата професионална мотивация да преподавате български език в чужбина?

– Малко ще коригирам въпроса Ви – аз не съм човек, който е тръгнал да преподава български език в чужбина. Има много по-съблазнителни лекторати, ако човек е решил непременно да замине за чужбина. Моят интерес е насочен към Полша и всъщност кандидатстването ми е било единствено за лектор в Ягелонския университет в Краков. Изучавала съм доста време полски език, поддържам от години връзки с колегите и със студентите от Ягелонския университет и смятам, че мога да бъда полезна тук. Аз самата съм координатор на договор по програма „Еразъм“ на Великотърновския университет и Ягелонския университет, имам защитен и проект за „Еразъм“ интензивна програма,

в който като партньори са включени двата университета. Така че в моя случай става въпрос за траен интерес към една страна и един университет.

Що се отнася до професионалните предизвикателства – от години работя с чужденци било в Летния семинар по български език и култура в Търново, било с чуждестранни студенти в Университета, които имат необходимостта от познания по български език, за да слушат съответните лекционни курсове в избраната специалност. Трябва да кажа, че работата с тях много стимулира за откриването на нови ракурси към преподаваните от мен дисциплини. По принцип работата със студентите е много стимулираща и дава различни нови идеи. Работата с чуждестранните студенти пък е особено важна за един лингвист, тъй като го подтиква постоянно да съпоставя собствения си език с чуждия, да открива специфика в езикови факти, които преди това са му изглеждали тривиални, да се опитва да обясни и на себе си, и на студентите явления, които е приемал за даденост. А в това е предизвикателството не само на преподавателската работа, но и на научното изследване. Освен това аз самата съм изкушена в учебникарството – част съм от екип, който разработи един от първите учебници по български език за чужденци, съобразени с Общоевропейската езикова рамка¹). Това беше опит – повече или по-малко успешен, който се нуждае от разширяване и приспособяване вече към конкретния език на обучаемите. Защото такива са реалните европейски изисквания към нашите учебници – да бъдат съобразени не само с особеностите на българския език, но и с езика на обучаемите, за да бъдат максимално ефективни. Не може да се преподава по един и същ учебник, в една и съща последователност български език на англичанин, на грък и на поляк. Даже не бих казала на славянин, а конкретно на поляк. Такъв съвременен учебник за поляци няма. Надявам се да ми стигнат силите и да имам съдействието на колегите, за да направим такъв учебник.

– Как успявате да привличате студенти – има ли конкуренция с други славянски езици?

– Първо, трябва да започнем с това, как се приемат студентите в Института по славянски филологии в Краков. Лекторът няма никаква възможност да влияе върху приема и класирането. Но добрата мотивация на предходни студенти от специалността позволява да се включат различни активности в Дните на отворените врати, когато бъдещите студенти имат възможност да се запознаят с Института, специалността и със студенти българи. Миналата година студентите българи имаха подготвена викторина, пяха, танцуваха хоро на Краковския площад и положиха големи усилия да покажат, че си струва да си студент в тази специалност. Но е трудно. Конкуренцията в Института е с чешки, словашки, сръбски и хърватски език и това е сериозен избор, при който българският език остава на последно място по предпочитание. Причините са различни. Първо, българският език е труден за поляците – най-труден в сравнение с останалите славянски езици в Института. Той се отличава и по азбука, и по граматичен строеж от полския, а студентите бързо научават кое е лесно и кое трудно. И единици са онези, които ще

предпочетат трудното. Освен това българският език е с най-малък потенциал като население, което го говори. А това за студентите е информация, че по-трудно ще си намерят работа с него. Кое не е съвсем вярно, тъй като в момента се търсят специалисти с български език в различни корпорации в Краков. Но нагласата е такава. Хубавото е, че българският се предлага всяка година и се избира всяка година, така че в момента има 5 курса българистика с 37 студенти. Мисля, че и ръководството на Института се грижи за поддържането на всички специалности, като има разработена единна програма за обучение на студентите и специалността по номенклатура се води „Славянска филология“. Поне засега.

– От какви специалности са Вашите студенти? Каква е тяхната мотивация – емоционална, прагматична?

– Студентите ми са умни и съвестни, повечето от тях още от първи курс са влюбени в България. Друг е въпросът, че невинаги могат да издържат на темпото в изучаването на езика и понякога се отчайват и отказват. Но като цяло запазват обич към българската култура и към България. Част от студентите случайно попадат в специалността, защото не са успели да влязат в друга – предпочитана, специалност. Впоследствие обаче се оказва, че им харесва, и остават. Всеки курс е различен и аз не мога да опиша обобщено всичките си студенти, защото например пети курс в момента – магистри, безкрайно обичат българската музика, интересуват се и знаят наистина много. А в четвърти курс – магистри, студентите имат различни интереси – политика, младежки фестивали, графити и др. Общото е обаче, че всички имат надеждата да работят с български език, като завършат. Едни искат да бъдат екскурзоводи, други – преводачи, трети – дипломати. Но българският език е в планове им за бъдещето. Т.е. имат и прагматична мотивация, освен емоционалната, за която се грижи лекторът заедно с помощник-лектора в първи курс д-р Ванда Стемпняк-Минчева. Трябва да подчертая, че в нейно лице лекторатът в Краков има голям приятел, можем да кажем лобист. Разбира се, някои от студентите имат българи партньори и това ги мотивира допълнително.

Лекторатът страда от това, че в Полша се знае малко за България, колкото и странно да ни изглежда, тъй като сме свикнали от години с полските туристи по Черноморието и приемаме за нормално да имат информация за нас. Оказва се, че в полската преса много малко се говори за България, и то обикновено в негативен план – проблеми на полски туристи, кражби, отвлечения на деца, бежанци и пр.

– Има ли традиции в изучаването на български език в лекторатите в Полша? Поддържате ли професионални отношения с други лектори по български език?

– Не можем да говорим общо за традициите на лекторатите в Полша, тъй като те са различни и са създадени по различно време. Краковският лекторат е най-старият и естествено тук традицията е силна. В тази катедра са работили световноизвестни слависти и българисти като проф. Фр. Славски, проф. Йежи Русек, проф. Александър Наумов, д-р Войцех Галонзка. Благодарение на техните изследвания

българският език, литература, култура са популяризирани не само в Полша, но и по света. Тук от години се полагат усилия за превод на българска литература на полски език – от старобългарската до съвременната. Сегашните доайени на катедрата – проф. д-р Целина Юда (ръководител на катедрата) и д-р Ванда Минчева, са възпитаници на този лекторат. Краковският лекторат е специфичен и с това, че обучава магистри. Защото трябва да поясним, че не всеки университет, в който има лекторат по български език и култура, има правото да обучава магистри. Т.е. традицията тук е довела до най-високо ниво на специализиране в българския език, литература и култура. Струва ми се, че на такива лекторати, които обучават специалисти, трябва да бъде отделено по някакъв начин специално внимание и към тях да бъде насочен определен допълнителен ресурс от българска страна – не само пари, книги, но и филми, организиране на срещи с различни представители на българската култура, на дипломатията и др. Защото именно сред тези студенти ще са бъдещите преводачи на българска литература, журналисти, представящи събитията от България, и други, които ще моделират образа на страната ни в общественото пространство на Полша. Само за пример – бивша възпитаничка на този лекторат – д-р Магдалена Питлак, в момента преподавател в катедрата, е преводачка на Георги Господинов на полски език.

Поддържам връзка с колеги, които са лектори (настоящи или бивши) по български език, споделяме опит, обсъждаме проблеми. Най-плодотворен контакт имам с колегата от Белградския университет – доц. Ценка Иванова, но също и с Никола Топузов от Торун, проф. Иван Станков – бивш лектор в Букурещ и Крайова, и др. Разговорите и професионалните обсъждания между лекторите са много полезни, но за съжаление те са оставени на личната инициатива на всеки един от нас, а не са организирани под някаква форма от Министерството. А според мен е необходим такъв общ форум.

– Има ли стереотипи по отношение на българския език и култура в Полша? Какво знаят вашите студенти и колегите Ви за българския език и култура?

– Ще отговоря директно – в Полша няма стереотипи по отношение на българския език и култура, тъй като се знае малко за тях. Има стереотипи за Балканите, но те са повече свързани със Сърбия и със страните от бивша Югославия. Що се отнася до колегите ми, имам привилегията да работя в институт, в който преподавателите са слависти и затова са доста добре запознати теоретично със спецификата на българския език. Всички те могат да четат кирилица, а това може да бъде оценено от всеки, който работи в чужбина. Колегите от Катедрата по български и македонски език пък са специалисти по езика и литературата, поддържат връзка с български специалисти и знаят наистина много. И тъй като целият им живот и професионална дейност са свързани с България, те се радват на всяка инициатива от страна на лектора и с готовност помагат. Тук трябва да посоча имената на д-р Ванда Минчева и на д-р Магдалена Питлак, които са най-добри сътрудници на лектора във всяко отношение.

– Има ли специфични изисквания към лектора българист зад граница в зависимост от страната, в която преподава?

– Съвсем естествено изискванията са различни. За това най-важната причина е различната тежест, която има българският език в учебните програми – това, дали се изучава като специалност, или само като факултативен славянски език по избор, дали е първа специалност, или е втори славянски език и др. Освен това всяка страна и всеки университет поставят своите условия за лектор в зависимост от собствените си учебни нужди. Което, от една страна, е добро за обучението в страната, но от друга – поставя кандидатите за лектори в доста неравностойно положение.

И още нещо. Полша е славянска страна и българският език традиционно се включва в обучението, дори при сегашните условия на криза, където стремежът е малобройните специалности да се редуцират. Знания за България обаче няма много, тъй като от всички славяноговорящи страни, чиито езици се изучават в Института, тя е най-отдалечена от Полша. И затова е важно лекторът по български език да е наясно поне отчасти с полската култура, за да може да избере от българската онези фрагменти, които ще заинтересуват поляците.

– Разкажете за конкретна инициатива, проведена в рамките на лектората.

– Аз съм лектор за втора година, затова мога да говоря конкретно за проведените в рамките на моя мандат инициативи, въпреки че имам наблюдения, че и лекторите преди мен са направили много за този лекторат. През миналата година имахме различни прояви, свързани с България – работилница за мартеници; Дни на българската култура, проведени съвместно с Българския културен институт, където директорът г-жа Михаела Тодорова присъства лично и показва няколко филма, свързани с българската история, а всеки от курсовите студенти подготви своя програма според компетентността и интересите си; срещи-лекции с български колеги, сред които доц. Андреана Ефтимова от Софийския университет, д-р Йордан Ефтимов от НБУ, д-р Надежда Сталянова и д-р Владислав Миланов от Софийския университет, д-р Станка Бонова от Великотърновския университет; срещи с докторанти и студенти от СУ и др. Освен тези инициативи конкретно от страна на лектората, в Ягелонския университет вече е традиция да се провеждат езикови практики с първокурсниците от различните специалности, които са извън Краков и осигуряват в рамките на пет дни концентриране на вниманието на студентите буквално денонощно върху културата, кухнята и традициите на съответната страна.

Последната инициатива пък от страна на лектората беше представянето на България пред децата от едно полско основно училище. Студентите от втори курс подготвиха презентация, но и различни атракции за децата като игри, писане на имената им на кирилица, пеене на българска детска песен и пр. Децата се научиха и на няколко български думички, забавляваха се, а това е най-лесният начин да бъде възприета една чужда, различна култура, да се изгради толерантност към нея, но и да се предизвика интерес още от ранна детска възраст.

– Чувствате ли се културен посланик на България? Какви са за Вас функциите на един български лекторат в чужбина?

– Кандидатствах за лектор с идеята, че ще бъда културен посланик на България. Това е нормално. Тук обаче нещата изглеждат по друг начин. „Лектор“ е дидактическа длъжност и тя не дава големи възможности за културни, научни и пр. инициативи. Лекторът не разполага нито с пълномощия, нито със средства за инициативи, свързани с България. Всичко, което може да организира, е или със собствени средства, или евентуално със средства от Института по славянски филологии, които обаче също са ограничени. Пък и Университетът се грижи за обучението на студентите по съответните учебни програми и в неговите ангажменти не се включва организирането на културни промоции на страните, чиито езици се изучават. В България трябва да е ясно, че ако искаме да представяме страната си, трябва сами да го направим. В Полша има Български културен институт, който има много интересни инициативи. За съжаление обаче, той е във Варшава, а Краков е далече. С директора му г-жа Михаела Тодорова, както вече споменах, поддържахме добър контакт, но български инициативи в Краков има два-три пъти годишно, тъй като всичко е свързано с пари, а те са ограничени и за института. И като виждам как студентите с ентузиазъм се включват в тях, много съжалявам за това. Едно откриване на изложба от президента Росен Плевнелиев се превърна в събитието на годината за българистите тук. Разбира се, за това помогна и отделеното от него извън протокола време за контакт с тях.

По повод на срещата с президента успях да установя контакти и с други българи в Краков. Струва ми се, че лекторът трябва да бъде и организатор на такива микрообщества, в които да се включват не само студентите, но и представители на българската общност в чужбина, защото единствено той може да постигне връзката между обучаваните и хората, които вече работят, но на които България и всичко българско са мили. За да бъде такъв център обаче, лекторатът се нуждае от известни правомощия и подкрепа от страна на България. Той, по мое виждане, трябва да бъде своего рода културна институция на страната, а не само езиков център.

– Какво конкретно може да направи държавата, за да подпомогне работата на българските лекторати зад граница? Как виждате бъдещето на лекторатите?

– Радвам се, че вече се задава този въпрос, и то към лекторите. Държавата може да направи много и не всичко е свързано с пари, които, както знаем, постоянно не достигат. Тя може да се ангажира организационно и чрез подписаните спогодби. На първо място, според мен трябва да се структурират лекторатите според приоритетността им с оглед на специалистите, които подготвят. Това означава, че към лекторатите, в които се изучава „Българска филология“ като първа специалност, трябва да има специално отношение от страна на българската държава, тъй като от тях се очаква да подготвят бъдещите културни посланици

на страната ни в чужбина. Този специален статут трябва да включва няколко измерения: подсигуряване на лектората с книги и помагала; финансиране на културни и образователни мероприятия; организиране на конкурси за превод на български автори; приоритетен достъп до семинарите в България с целево изпратени покани, които да не минават през министерството на съответната страна. Защото на практика се получава, че поканите се изпращат в съответното образователно министерство, което класира студентите по успех в обща листа независимо от профила им. Така в тази листа се конкурират студенти българисти по специалност със студенти, за които българският език е само факултативен. Разбира се, към лектора в такива лекторати трябва да има специални изисквания, както и да има специално стимулиране за него, защото това са най-натоварените с часове лектори, както и най-натоварените с допълнителни организационни задачи, ако искат да отговорят на интереса и изискванията на студентите си.

На второ място, много е важно и българската дипломация в съответната страна да оценява лектора като културен пратеник на страната и да поддържа връзка с него. През тази година имам обещанието на посланик В. Такев за помощ и подкрепа на всяка инициатива, така че се надявам на добро сътрудничество. Но държавата трябва да регламентира тези отношения по някакъв начин, а не да се разчита на инициатива от едната или от другата страна. Смятам за абсолютно наложително дипломати да се срещат със студентите – особено където българският език е първа специалност, но и с останалите – и да им покажат, че в България уважават полаганите от тях усилия.

На трето място, разбира се, държавата трябва да следи за подновяване на спогодбите за обмен на лектори и за своевременното им валидизиране. И тези споразумения да отчитат спецификата на отделните страни и да се съобразяват със становищата на лекторите, които те пишат два пъти в годината в своите отчети, предполага се и с такава цел.

Трябва да се изработи обща стратегия за преподаването на българския език като чужд, обща методика, съобразена с Общоевропейската езикова рамка; да има прозрачен и ясен регламент за изискванията, които трябва да покрият кандидатите, за да получат документ за определено езиково ниво. И тази методика да е достъпна на страницата на Министерството и на страницата на Европейската комисия, както е достъпна такава информация за другите езици. Ще дам пример с чешки език. На сайта на тяхното министерство всеки може да намери информация какво е съдържанието на обучението на отделните езикови нива – аз самата разглеждах от A1 до B2. Лексикално, граматически, стилистично, тематично – всичко. И тази информация е общодостъпна, но и общозадължителна. Тук не искам да омаловажа професионализма на колегите от ИЧС и направеното от тях в тази посока. Но смятам, че държавата в лицето на Министерството на образованието и науката е тази институция, която трябва да се ангажира с единството и

популяризирането на общи изисквания към обема и съдържанието на обучението. Защото всеки лектор тръгва със собствената си подготовка, без да има някакъв общ стандарт, а и обща препоръка в преподаването на българския език. Докато не съществуват такъв методически център и такива общи изисквания, преподаването на български език ще е интуитивно и няма да може да постигне заложените в Рамката цели, няма да има единство в обучението и в резултатите.

Накрая трябва да е ясно, че обучението по езика и по културата изисква и техника, и модерни пособия, а не само изпращането на един лектор. Трябва да се разработят съвременни учебници, особено аудиовизуални помагала и да се разпратят по лекторатите. Лекторатът трябва да разполага със своя техника. В днешно време да смятаме, че може да се преподава на съвременното поколение без компютър – кирилизирани при това с българска кирилица, и без проектор, е заблуда или заравяне на главата в пясъка. Така че еднократното насочване на определени средства към лекторатите е задължително условие не само да се облекчи задачата на лектора, но и да се изгради по-атрактивна представа за страната ни.

В последните месеци виждаме раздвижване на интереса към лекторатите – отделят се пари за книги, насочва се общественият интерес към техните проблеми. Това дава надеждата, че лекторатите ще продължат да бъдат допълнителен образователен център, достъпен за всеки, който проявява интерес към българския език и култура.

БЕЛЕЖКИ

1. Аз говоря български. Учебник за напреднали (ниво С) за нуждите на Летния семинар по български език. Фабер: В. Търново, 2003 и 2005. (В съавторство с В. Бонджолова и Св. Влайков).

LECTURESHIP – ATTRACTIVE EDUCATIONAL AND CULTURAL CENTER INTERVIEW WITH ASSOS. PROF. DR. MARIA ILIEVA

Интервюто взе
Мая Падешка